א ב המזבח כו' עלה אמה וכנס אמה עלה ה' וכנס אמה. הכניסות' שנה (בשנה) אבל עלה שלישי זה מקום הקרנות שלא היה שם כניסה לא קחשיב ואותן ג' כתובות במקרא וג' אמות קומתו משפת סובב ולמעלה ושטיות הן בפ' איזהו מקומן (דף נד.): זהו סובב. וחוזר ומביא מלבן של כ"ח על כ"ח וגבהו ה' אמה זהו מקום מערכה וחוזר ומביא מלבן אמה על אמה וגבהו אמה זהו קרן וכן לכל קרן (א) וקרן הוסיפו עליו כדי לקיים המדה שלמדה יחזקאל ברוח הקודש ומפני שלא היה בו ספוק שהדמים ניתנין על יסוד מערבי ועל יסוד דרומי באותה אמה שהיסוד אוכל בדרום ויורדין בהן באותן שני נקבים שבאותה הקרן ומתערבין באמת המים העוברת בעזרה ויוצאין הדמים עם המים לנחל קדרון לדך הדלוס:

ו [א] ולשכות היו תחת עזרת ישראל ופתוחות לעזרת הנשים ששם הלוים נותנים כנורות ונבלים ומצלתים וכל כלי שיר [ב] עזרת ישראל היתה אורך מאה אמה ושלשים וחמש [ג] על רוחב אחת עשרה וכן עזרת כהנים היתה אורך ק' אמה ול"ה על רוחב י"א וראשי פספסין מבדיל בין עזרת ישראל לעזרת הכהנים רבי אליעזר בן יעקב אומר [ד] מעלה היתה גבוהה אמה והדוכן נתון עליה ובה שלש מעלות של חצי חצי אמה נמצאת עזרת הכהנים גבוהה מעזרת ישראל שתי אמות ומחצה [ה] כל העזרה היתה [א] אורך מאה ושמונים ושבע על רוחב מאה ושלשים וחמש וי"ג [ב] השתחויות היו שם אבא יוסי בן חנן אומר כנגד י"ג שערים דרומיים סמוכין למערב שער העליון שער הדלק שער הבכורות שער המים ולמה נקרא שמו שער המים שבו מכניסין צלוחית של מים של ניסוך בחג [ג] רבי אליעזר בן יעקב אומר בו המים מפכים ועתידין להיות יוצאין מתחת מפתן הבית ולעומתן בצפון סמוכין למערב שער יכניה שער הקרבן שער הנשים שער השיר ולמה נקרא שמו שער יכניה שבו יצא יכניה בגלותו שבמזרח שער נקנור וב' פשפשים היו לו אחד מימינו ואחד משמאלו ושנים במערב לא היה להם שם:

הדרן עלך הר הבית

[ד] המזבח היה [ו] שלשים ושתים על ל"ב [ה] [ז] עלה אמה וכנס אמה זה היסוד נמצאת שלשים על שלשים עלה חמש וכנס אמה זה הסובב נמצא כ"ח על כ"ח מקום הקרנות אמה מזה ואמה מזה נמצא כ"ו על כ"ו מקום הילוך רגלי הכהנים אמה מזה ואמה מזה נמצא כ"ד על כ"ד מקום המערכה א"ר יוסי מתחלה לא היה אלא כ"ח על כ"ח כונס ועולה במדה זו עד שנמצא מקום המערכה כ' על כ' [ו] וכשעלו בני הגולה הוסיפו עליו ארבע אמות מן הצפון וד' אמות מן המערב כמין גמא [א] [ז] שנאמר [א] והאריאל י"ב ארך בשתים עשרה רוחב רבוע יכול שאינו אלא י"ב על י"ב כשהוא אומר על ארבעת רבעיו מלמד שמן האמצע הוא מודד י"ב אמה לכל רוח [ב] [ח] וחוט של סיקרא חוגרו באמצע להבדיל בין הדמים העליונים לדמים התחתונים [ט] והיסוד היה מהלך על פני כל הצפון ועל פני כל המערב ואוכל בדרום אמה אחת ובמזרח אמה אחת:

ובקרן

ו העזרה מוחלטת והוא שאמר עליה כאן כל העזרה וכו' הוא מתחלת עזרת ישראל ולמעלה עד עשתי עשר אמה אחורי ההיכל כמו שיתבאר בסוף מסכ' זו ומקום זה הוא שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת והוא הנקרא מקדש מוחלט וכבר ביארנו פעמים שזה הוא ת"ק שאומר ששערי העזרה הן י"ג אבל חכמים אומרים שבע ונותנין טעם שלש עשרה השתחויות כנגד י"ג פרצות שהיו בסורג כמו שהקדמנו בפרק זה:

הדרן עלך הר הבית

לא זכר גובה המזבח כולו לפי שהוא מפורסם שלא נשתנה לא הוסיף ולא גרע אמרו המזבח שעשה משה י' אמות ושעשה שלמה י' אמות ושעשו בני הגולה י' אמות והא כתיב ג' אמות קומתו משפת מערכה ולמעלה וכבר נתבאר שגבהו י' אמות ואמה יסוד וחמשה סובב וג' מקום מערכה ואמה קרנותיו לפי שכל קרן הוא אמה על אמה על רום אמה ואני אצייר אותו ואכתוב מדותיו באמות כמו שאמרה משנה זו ואח"כ אשוב ואדקדק בשיעוריו ואזכור מה שנתבאר בהש"ס בגמרת מנחות לפי שהקפידה על מדת המזבח בתורה גדולה מאד וכן על מקומו ונאמר בדברי הימים (א כב) כשיחד להם מקום המזבח שנאמר ויאמר דוד זה הוא בית ה' אלהים וזה מזבח לעולה לישראל ואמרו רבותינו ז"ל [ג] אמר רבי אלעזר ראה מזבח בנוי ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב עליו ואמרו [ד] ג' נביאים עלו עמהם מן הגולה אחד שהעיד להם על המזבח ואחד שהעיד להם על מקום המזבח ואחד שהעיד להם שמקריבין אע"פ שאין בית וענין מה שאמרו על המזבח שהוא העיד בדוקא על מדתו כמו שאמר ולאוי שתדע שהמזבח הבנוי לא היה נבוב כמו של מרע"ה אלא כולו מקשה כמו שאמרו מענין בנינו אמרו (זבחים דף נד.) כיצד בונין את המזבח מביא מלבן ל"ב על ל"ב וגבהו אמה ומביא חלוקי אבני מפולמות גדולות וקטנות ומביא סיד וזפת וקוניא וממחה ושופך וזהו יסוד ומביא מלבן ל' על ל' גבהו ה' אמות ומביא

שני נקבים שבאותה הקרן ומתערבין באמת המים העוברת בעזרה ויוצאין הדמים עם המים לנחל קדרון לדך הדלוס: ג [ד] אמה על אמה. גמפירה: ורבובה. כעין ארובה מקוקה בכבש במערבו ושם נותנין פסולי חטאת העוף עד שתעובר צורתן ויצאו לבית השרפה: ד למטה מן הבתולה. מה שקורין טור"ק בלע"ז שלא נחפר בו מעולם: והפגימה לכל דבר. בין באלבע בין בעץ בין בברזל היא פוסלת: מלבנין אותן. המזבח וקירותיו: מפני הדמים. שמוין כל השטע בקיר ובקרן: בכפים של ברזל. טרוליל"א שטדין בה הטיט: אינו בדין שיניף. שיהא מונף עליו: ה ו' סדרים. היו הטבעות בשורה אחת ובכל סדר ארבעה טבעות שהן כ"ד טבעות לכ"ד משמרות וי"א ד' סדרים היו של שש שש טבעות שהן נמי כ"ד: שעליהן שוחטין. נותן צואר הבהמה בטבעת שיש לה ב' ראשין וטועלה בקרקע והצואר תקוע שם ויכול יחיד לשוחטה: בית המטבחיים. שקורין מילקר"ה: ועליו. כלומר באותו מקום ח' עמודים ננסים קצרים ולא גבוהים: ורביעים של ארז. כרותות ארוכים על גבי שני העמודים ארבע קורות על ח' עמודים: ואונקליות. יתידות ברזל קבועות בקורות ג' סדרים של יתידות תקעו בכל קורה וקורה סדר זה גבוה מחבירו ואומר אני הנמוך לתלות בו כבש ואמצעי לתלות בו איל והגבוה לתלות בו פר ומפשיטין ומנתחין ומניחין הקרביים על שלחנות של שיש שלמטה בין העמודים: ו משוך כלפי הדרום. שלא היה עומד באמצע בינתים אלא כנגד האולם ולמזבח: רום מעלה חצי אמה. הרי ו' אמות גובה לי"ב מעלות: ושלחה. משך שלה כלפי האולם אמה אמה ורובד שלש כשעלה אמה אמה בשלא שתי מעלות היתה אמה שלישית חלוקה ברובד שלש אמות רחב שיה הרי חמש אמות בשלשה מעלות אמה אמה ורובד שלש שלש כן עשה בשלשה מעלות אחרות שהן חמש אמות הרי עשר אמות והעליונה היתה אמה אמה ורובד ארבע שהן שש אמות הרי שש עשר אמות העלאה ושש אמות של רום חצי אמה לשנים עשר מעלות הרי עשרים ושתים אמות אין הדבר מכוון לי שכן רום המעלה אינו מאריך במדה כלל ורובד חמש דלפה תלקה ה' אמות היה בעליונה שאבל אולם ולרבי יהודה [ו] כ"ג אמות היו וא"א לומר כן שלא להוסיף שכוס המדה אף רביעו לא עמד במדה זו: ז ורחבו עשרים. כרוחב הבית: מלתריות של מילא. קורות שקורין יש"ט שמשימין בחומה בין נדבך לנדבך והן של עץ נאה ומיופה וזהו של מילא. ולי נראה לשון כלי מילת כ"ש כליורי המעיל: של גביו. על גב פתח אולם: אמה מזה ואמה מזה. עודפות על כ' אמה של רחב הפתח וכן חבירתה הרי ראשונה בת כ"ב ושניה כ"ד ושלישית כ"ו ורביעית בת כ"ח וחמישית היא עליונה בת ל': ח ולבונות. פרק"ם מכותל של היכל לכותלו של אולם למעלה מפתח גבוה מ' קטועות ראשיהן בבנין מכן ומכן כדי שלא יפגעו

ויפריד כותל אולם מכותל היכל: קבועות בתקרת האולם. ותולות למטה מאולם שאוחזין בהן פרחי כהונה מפספן ועולין ... אלם ומביריו בימי תגי זכריה ומלאכי בחלטות עליות האולם לנוי וליופי כעין שעושין שרים לטייל ולהתענג וקורין ...
שלש מאות כהנים. לפנותה ולפרק משוי גרגירים ואשכולות שתלוי עליה: הדרן עלך המזבח